

san 14 nan - N° 142/150

sètanburu Kalo - san 1986

bp:24 - bamakò (mali)

telefon: 22-21-04 ccp : 0155

dòròmè 5

Kibarudilannaw kuñtigi amadu ganyi Kante

Kibaru

a bè bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

— munyun kò ye nyèsuma ye —

"KIBARU" kalo 34 de ye nin sètanburu kalo ye, n'a ma bò. A bòbaliya kèra baasi ye. Nka, foyi sababuntan tè. Sababu yère tèmènen bè hadamadeww ka dònnya ma 0 de kòsòn, hée bè dugaw kè, ko: "Ala k'an bèn sababu nyuman ma".

A bè fò, ko "ni nògòya ye sariya min sigi, gèlèya dònòn de bè se k'o sariya wuli". O b'i n'a fò kibaruko, min ye san 12 hakè kè nògòya kònò.

Sanni gèlèya ka don kibaruko la, a dianbagaw n'a kajanbagaw n'a kanubagaw tun bè nyògòn kala ma, jamana kònò an'a kòkan, bawo, a tun bè bò kalo o kalo. Gèlèya waati nyògònsirataama danna Arajola kumaw ma, juma o juma.

A bè fò ko: "munyu kò ye nyèsuma ye". "KIBARU" bòbaliya digira hée la. O de b'a jira k'a ko ka di mògòw ye. O diya-nyè de kòsòn, nyèmògòw y'u cèsiri k'a ko lavuli kokura ye. O ma kè kòkan dèmè kò: Mali ani "UNESCO" ni "Suwisi" jamana y'u barikaw fara nyògòn kan, k'o wale latèmè jèkabaara hukumu kònò.

O siratigè la, "KIBARU" bòli bè daminé nyinan san 1986 sètanburu kalo tile 8 don, n'o bè bèn balikukalan basigidon ma dinyè jamanaw bèe lajèlen kònò.

sètanburu

88

san 1986

kibaru kanubagaw

bèe n'i miirina ta

an k'an cèsiri sènè fè; bari, hadamaden sutura yòrò dan ye dugukolo ye. an bè balo fèn min na, o bè bò dugukolo de kònò. n'an kò-seginna fana, an bè taa dugukolo de kònò tugun.

o tuma na, o fèn kelen, mògò man kan k'i yèrè fisaya o ma. bari, sutura ye fila ye : dinyè sutura, ani kiyama sutura. o bèe bè sòrò dugukolo de kònò. an balimaw, an k'an jija sènè fè.

Gabukòrò Keyita
Soso

°
°

badenya ka fisa fèn bèe ye, fo n'a kèra karamògòya ye. mògò bè min bolo, n'a b'i kalan, o kelen de ka fisa baden ye.

Fajala Dabo
Séfetò

°
°

mògò, n'i bè muso furu, kana warabilen-muso furu. n'i bè muso kanu, kana warabilen-muso kanu.

o kòrò ye mun ye ?

warabilen sigilen don san fè, dò wèrè lègò b'a la. i ni muso dò bè nyògòn fè, cè wèrè lègò b'a la, o de ye warabilen-muso ye.

Fantò Dunbiya
Sanankòròbugu

°
°

n'i ye nafolo sòrò, n'i m'a minèko dòn, a bè tinyè, i tè bò a kala ma. n'i ye balo sòrò, ka bagan sòrò,

n'i m'a minèko dòn, a bè tinyè, i tè bò a kala ma.

hali n'i ye mògò caman sòrò, n'i m'a minèko dòn, a si t'i nafa.

ni nafolo ye bonya min da i kan, n'i y'o bò i kan, mògòw bè daji kè i kan.

ni balo ye bonya o bonya da i kan, n'i yèrè y'o bò i kan, mògòw b'i daji tu i kan.

wa, mògòtigiya mana bonya minnu da i kan, n'i ko i b'o bò i kan, daji caman na tu i kan, hali ni a taara ka na, bonya t'i kan tugun.

Siriman Daa Jara
Koyan

°
°

ne kabakoyara dinyè na, k'a d'a

kan, faso kònò bi, i bè muso caman ye sisan, den b'o kò la, nka fa tè a la. o kòrò ye mun ye ?

nyamògòden cayara bi kojugu. cè ni musow, aw ka aw jija, ka furu bato, aw ka ninnu dabila.

ala yèrè ko ni nyamògòden cayara ni yèrèwolo ye, ko ji bè tigè. a taamashyèn dów jirala ka ban. ji dógòyara ka ban. san caman bè kè sisan, ji tè foori. aw yèrè ko an ka ja kèlè. ni furu ma labato, ja tè ban Mali kònò abada, a tè ban Afiriki kònò fana.

hè, Malidenw, a' ye sabali, a' ka miiri, a' ka taasi. aw ka mògòkòrò-ba ma nin kè dè. jènèya cayara bi. n'a' ma dò bò nin na, a kèra ko jugu ye Mali kònò bi dè.

Aba Ture
Shèkilikungo

fèn jumèn bè dusigi diya

du mògòw bolo?

fèn min bè du diya du mògòw bolo, o ye hakili ye. ni du kònò mògòw ye hakili sòrò, u bè bèn. ni u benna, u ka sòrò bè yiriwa.

Madu Tarawele
Cekena

fèn saba bè dusigi diya du mògòw bolo :

a fòlò, o ye sòrò ye. bawo, hali ni aw bè baara kè, ni sòrò ma bonya, a laban, du mògòw bè tinyè.

a filanan: dutigi ka munyu. bawo, hali ka sòrò to du kònò, ni dutigi kèra mògò fasòn dò ye, sòrò nyini-bagaw bè salaya.

a sabanan, o ye kènèya ye. bawo,

hali ni dutigi tè kuma, ni kènèya tè du kònò, a laban, sòrò bè kè ka kènèya nyini.

sòrò ye fila ye : nafolo ani den-misènw. ka o sòrò to du kònò, ani kènèya, ani munyu, dusigi bè diya du mògòw bolo.

Mama Tarawele
Ginyan

mun bè du kònò sigi diya dudenw na ?

hakili nyumanya, ni kotonyògòntala. sababu, ko bèe bè hakili kònò. bamanaw ko : kotonyògòntala de bè kaarabugu si caya. Seku Jara

Tara

kuma yòrò

nyininkali jaabiw

Siriman Daa Jara ka nyininkali dè bɔra kibaru nìdòrè 134 kòndò, ko :

fatòkè nana i sigi npòn kan, ko mògò si tè npòn tigè. ni min ko a bè npòn tigè, a bè i lasegin.

nka, a sigilen bè tuma dɔw k'a kun biri ; tuma dɔw, a sigilen bè k'a kun lawuli.

ni mògò min ko i bè npòn tigè, i ka kan ka fèerè jumèn tigè, walasa i ka se ka npòn tigè ?

ne ye fèerè min sòrò a la, o filè nin ye :

min bè npòn tigè, a b'a filè : n'a y'a kun biri, i bè taa. n'i y'a dòn, kun lawuli sera, i bè segin kò fè. n'a y'a kun lawuli k'i sòrò a la, a b'a fò : "i segin". i bè sòrò ka npòn tigè.

Amidu Wederawogo
Kuruma

°
° °

nyininkali dè bɔra kibaru nìdòrè 67kòndò, ko :

cè kelen, ani muso kelen, ani den fila. cè ye kilo kè mè ye, muso fana ye kilo kè mè ye, den fila ye kilo kè mè ye. u bée lajèlen ye kilo 300 ye.

u sera baji ma, u b'a fè ka ba tigè. kurun bè doni min ta, o dan ye kilo kè mè ye. a bée ka kan ka ba tigè. olu bè ba tigè cogo di ?

o jaabi filè :

den fila jèlen ye kilo kè mè ye. olu bè don kurun kòndò, ka ba tigè. den kelen bè to ba fan dè fè, kelen bè na ni kurun ye.

fa bè don kurun kòndò, o bè ba tigè. den min bè ba kò fè, o bè

kurun ta ka na.

den fila bè don kurun kòndò, ka ba tigè. den kelen bè don kurun kòndò fùguni, ka na.

ba kelen bè don, ka ba tigè. n'o ye ba tigè, o bèna kurun di den ma. o bè segin ka na den kelen nò fè.

olu bè don kurun kòndò nyògòn fè, ka ba tigè. o ye a bannen ye.

Jòma Jara
Wòlòjèdo

kuma kòròmaw

bananku sun kelen bè Mali kòndò, a bè sen san kòndò sinyè kelen.

n'a bè sen, u bè dunun gosi. n'i ye dunun kan mèn k'i to Mali yòrò o yòrò, i k'i biri yen, ka o yòrò sen. ni ala sòna, i bè dè sòrò yen, fo ka i wasa.

nka, bananku nin, a ma nyè nyinan. bawo, dunun gosilen, mògòw y'u biri, nka mògòw ma caman sòrò.

o tuma na, an b'an labèn, ka san wèrè kòndò.

Alimusitafa Sènpa
Còndala

°
° °

fèn kelen bè dinyè kòndò, sen t'a kun, bolo t'a kun. nka, fèn si t'a sòrò boli la.

Cori Kulubali
Mamaribugu

°
° °

hadamaden hakili bè i fan jumèn ?

Laji Danbèle
Bugaribaya

nyininkal

nin jiri ju bè ji cèmancè la. ni jurukisè d'ira e ma, ko e ka o siri jiri n'ni ju la, ko e sen kana don ji nin na, o juru bè siri cogo di, k'a sòrò, e sen ma don ji la ?

Kèfa Konate
Somabugu

°
° °

anw ye sòsòli kè nin kuma in na, an b'a fè Malidenw k'an bè nyògòn na ni tinyè ye : yala, ko jègè ye jifa ye wa, tari jifa tè ? bawo, fèn t'òw bè kantigè ; nka, jègè tè kantigè. nka, dònribagaw b'a dun.

Mari Kanè
Bugukòrò

°
° °

ne bè dònribagaw nyininka : mògò min, ni a fa tè seli, a ba tè seli, nka den bè seli ; ni ba jiginna, ni den ye silamè wele, ko u ka taa a d'ògònin kundì kè, silamè ka kan ka taa wa ?

Aruna Tarawele
Tigila

°
° °

nin ye kamikili kòndòntòn ye. kamikili kelen bè u la, o ka girin ni a t'ò segin bée ye. nka, a girinya tè don nyè na, fo i k'a pese.

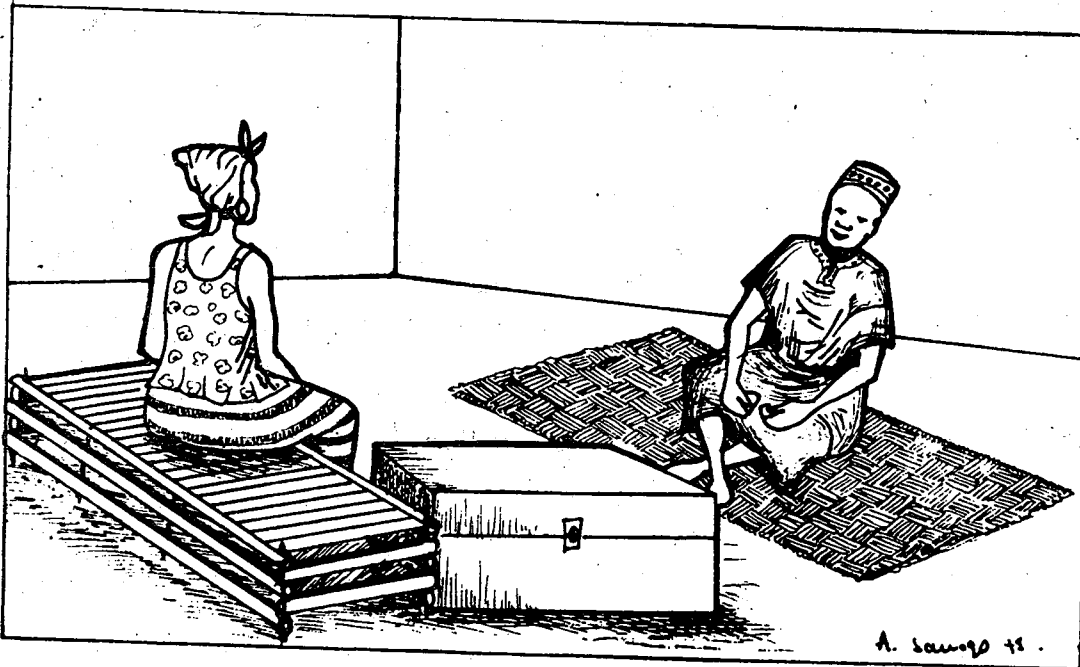
ni a f'òra ko i k'ò girinman ta ka bè t'òw la pese ko fila la, o bè kè cogo di ?

Jawdyi Jara (Jango)
Superigèrèn Dakan
Koyan

Kibakaru kanubagaw

Amadu

mògò kana i yèrè faga nyani ye, mògò tè nyani laban dòn.
jòn b'i jujòn dòn ; nka, i tè i laban dòn.

Amadu y'a jaabi :
- "o bè se ka nyèfò cogo di ? o tè bèn. n b'i deli, i ka bò n ka so kòndò."

baramuso ko :
- "ayi, ne tè se ka bò." -

Amadu y'a deli ka dèssè, a ma sòn bòli ma. Amadu ko :

- "baasi tè. da tugu."
baramuso ye da tugu, k'a b'i da.

Amadu ko :
- "da tugu."
a ye filantèrè da tugu, k'a b'i da.

Amadu ko :
- "da tugu."

baramuso kòndònafilila, k'a fò :

- "i ko n ka da tugu ; ne ye so da tugu, n ko n bè n da. i y'a fò n ka da tugu ; ne ye filantèrè da tugu, n ko n bè n da. i ko tugun ko n ka da tugu ; ne dun bè da jumèn tugu ?"

Amadu y'a jaabi :
- "fèerè kè, i ka kon don an ni ala cè, walasa ala kana an ye. bawo, ne ni e mana jè, hali ni mògò ma o dòn, ala tè yafa ne ma. bawo, mògò kana bila i ladiyabaga la. ni ko donna ne ni e cè, n bilala masakè la, k'a sababu kè, ne fa de ye e cè ye, ne ba de ye e cè ye."

baramuso dimina, a tun b'a kòndò ko a bè kè cogo min na, Amadu ma sòn o ma. baramuso bòtòla ko :

- "ni ala sònna, Amadu, n b'i bila kunko la, i bè faga."
a diminen bòra.

o
o

tile saba dafalen, masakè nana du kòndò. mògò bèe ye masakè fo ; nka, a ma a ka baramuso ye. masakè y'a ka jònkè ci baramuso ma, k'a nalen tilen, a m'a ye ; ko mun de kèra ?

baramuso ye jòn jaabi :
- "taa a fò masakè ye ko ni ne ma ale sòrò yan, ne tè o nyèfò."

masakè wulila ka taa. a ye baramuso nyininka :

- "mun de kèra ne kò yan ? a nyèfò."

baramuso y'i kanto ko :
- "i bò don yan, o su fòlò, Amadu nana ne nyini, k'a jarabilen ne la fo ka dama tèmè."

masakè y'a jaabi, a ko :
- "Amadu sònna o ma... Amadu sònna k'o kè... sini juma, n bè Amadu kun tigè."

o
o

o y'a sòrò, bugu dò bè masakè bo-lo ko "jònbugu". ni mògò o mògò taara o bugu la juma sògòmada fè, o tigi bè faga. masakè ni jònw y'o sarati ta.

dugu jèlen, masakè y'a fò Amadu ma :

kuma yòrò

Misikinè

- "n b'a fè, i ka taa bò n ka jònbugu la bi juma sògòmada la. kabini i ka na ne fè yan, i ma se ne ka jònbugu la fòlò."

°
°

Amadu ye so ta, k'a bè taa masakè ka jònbugu la, a ye so girin ka taa. a sera musokòrònin dò ma, o bè tiga foro sènè la. o ye Amadu nyininka :

- "n mamaren, e bè taa mini ?"
- "n bè taa bò masakè ka jònbugu la."
- "n mamaren, i jò, n ka ddonin fò i ye."

Amadu y'a jaabi :

- "e, n mama, ne dun kòròtòlen."
- "e, n mamaren, i jò, n ka m̀ni soli, k'a d̀i i ma."

Amadu y'i jò, k'i miiri c̀kòròba ka kuma la ko i kan'i ban m̀gò ka laadili la. Amadu jiginna kà bò so

kò rò, ka na musokòròba yòrò. musokòròba ye m̀ni soli, k'a d̀i Amadu ma, k'a fò Amadu ye ko :

- "ne mana i lajò, d̀ wèrè t̀, juma o juma, ni m̀gò fòlò min mana tèmè ka taa jònbugu la, o fòlò bè faga. i sigi ddonin, i b'a ye, m̀gò wèrè bè tèmè, o de bè taa i kunkolo ta."

u b'o la, masakè ye a d̀gòkè denkè bila, ko o ka taa Amadu kunkolo ta, ka na n'a ye. o fana ye so d̀ ta, ka na tèmè Amadu la. o ma Amadu ye. musokòròba y'a fò :

- "n mamaren, i ma nin tèmètò ye ? o de bè taa, jònw bè o kunkolo tigè."

°
°

o taara yòrò min na, jònw ye o kunkolo tigè. wasti selen, musokòròba ye Amadu bila. a taara jònw ka bugu la, jònw ye dunun ni bala ta ka Amadu kumbèn :

- "jaa, masakè denkè yèrè de nana m̀gò kun ta la.

u ye kunkolo di Amadu ma.

°
°

Amadu nana kunkolo di masakè ma. o ye masakè kòndagan. c̀kòròba tan ni fila de bè masakè bolo, masakè ye o c̀kòròba tan ni fila wele ka na :

- "ne bè aw nyininka, nin kòrò ye mun ye ? ne ye Amadu fòlò bila ka taa ; Amadu kunkolo ma tigè, fo ne d̀gòkè denkè. o kòrò ?"

c̀kòròba kelen ye kuma ta, k'a fò masakè ye :

- "ne b'a kun d̀n. i taa don su fòlò, baramuso taara Amadu sègèrè, k'a fò Amadu ye k'a jarabira a la. Amadu ma s̀n. baramuso dimina, k'a fò, ni ala s̀nna, ko Amadu bè faga. u fila si ma ne ye ; nka, ne tun bè u kèrè fè. o de y'a to ni Amadu ma faga."

masakè ye baramuso wele, ka a nyininka. baramuso ko :

- "tinyè don. a kèra tan."

masakè ye baramuso faga. o kèra sababu ye ka d̀ fara u ka dannaya kan.

°
°

c̀kòròba ka kuma saba b̀e kèra : Amadu ye jigi sòrò, a ma bila a ladiyabaga la, a m'i ban m̀gò ka laadili la.

Musa Numukèba Kulubali
Murugula

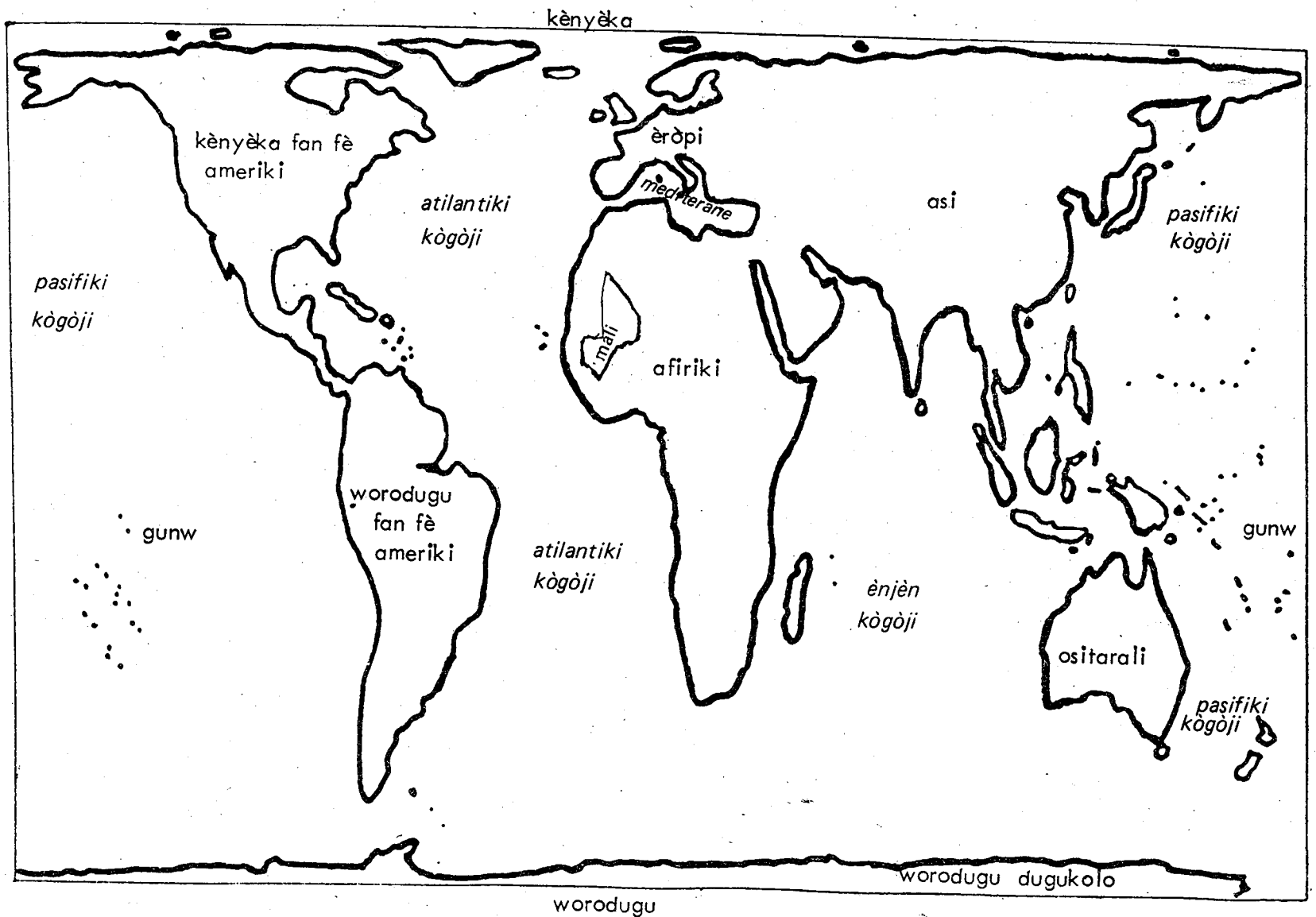
dinyè cogoya:

kabini tuma jan, kibaru kanubaga dɔw bɛ ka lètèrè ci kibaru ma, ka kunnafoni nyini dinyè cogoya kan. o lètèrè dɔ filè nin ye, ka bɔ Jatawali :

ne b'a nyini kibaru fè a ka kunnafoni di an ma, k'a d'a kan, an ye nyɔgɔn sɔsɔ : a bɛ fɔ kɔgɔji min ma 'atiantiki kɔgɔji', dɔw ko jamana dɔw sigilen bɛ o kɔ fè, i n'a fɔ Ameriki ni Ositarali. dɔw ko jamana si tɛ kɔgɔji kɔ fè.
Ibèrèhima Danbèlè

mɔgɔw mɛenna dinyè na, k'a sɔrɔ, u tun tɛ se ka nin nyininkali nyɔgɔn jaabi. nka, kosa in na, awiyɔn ni bolifèn ni bato belebebeba cayalen mɔgɔ bolo, o kɛra sababu ye, hadamaden sigilen bɛ dugukolo min kan, mɔgɔ sera k'o dugukolo yɔrɔ bɛe taama taama. o de y'a to fana, dɔnnikɛla dɔw sera ka nataliye dɔw dilan, minnu bɛ dugukolo fɛnsɛlen jira kayeti kan.

o nataliye dɔ filè nin ye :

dugukolo ni kògòji

dugukolo yòròw

an ka nataliye in lajè :

Ameriki

min sèbènnen bè nataliye numanyan fan fè, o ye Ameriki ye. an nyè b'a la cogo min, Ameriki samalen bè, ka bè kènyèka, ka se worodugu. o de y'a to, mògò delila ka Ameriki tila fila ye :

- kènyèka fan fè Ameriki : jamanaba fila bè sòrò yen, n'o ye Lamerikèn ka jamana ye, ani Kanada.
- worodugu fan fè Ameriki : jamana caman bè yen. minnu ka bon ka tèmè tòw kan, olu ye Beresili ye, ani Arizantini, ani Mèkisiki.

Ameriki kènè bè bèn kilomètèrèkènè 42 000 000 ma. mògò minnu sigilen bè yen, o bè mògò 660 000 000 bò.

Pasifiki kògòji bè Ameriki ni tilebin cè ; Atilantiki kògòji b'a ni kòròn cè.

Afiriki

n'i bdra worodugu fan fè Ameriki la, k'i kunda kòròn kan, i bè Atilantiki kògòji tigè, ka na se Afiriki ma, n'o ye an ka yòrò ye. kibaru kalanbagaw kòni man kan ka fili Afiriki ma tugun ; bawo, Afiriki kofdra ko caman kibaru kòndò, k'a ja bò.

Afiriki kènè ye kilomètèrèkènè 30 000 000 ye. a mògò bè mògò 520 000 000 nyògòn bò.

kògòji bè Afiriki ni kòròn cè, min bè wele ko Enjèn kògòji. Atilantiki kògòji bè Afiriki ni tilebin cè.

Eròpi

i bè bò Afiriki, k'i kunda kènyèka kan, ka se Eròpi ma. kògòji bè Eròpi ni Afiriki ni nyògòn cè, min bè wele ko Mediterane kògòji.

Eròpi kènè tè tèmè kilomètèrèkènè 10 000 000 kan. nka, o mògò bè mògò 680 000 000 bò. Eròpi jamana minnu mògò ka ca, olu ye Irisila ye, ani Alimanyi, ni Itali, ani Angilew ka jamana, ani Faransi.

Atilantiki kògòji bè Eròpi ni tilebin cè.

Asi

min bè Eròpi ni kòròn cè, o ye Asi ye.

Asi kènè ka bon ka tèmè tòw kan : a bè kilomètèrèkènè 44 000 000 bò. a mògò ka ca kojugu, fo ka tèmè dinyè bèe lajèlen mògò tilancè kan : o bè taa bèn mògò 2 800 000 000 de ma. jamana fila minnu mògò ka ca ka tèmè dinyè jamana bèe kan, n'o ye Sinuwa jamana ani Endu jamana ye, olu fila bèe sigilen bè nyògòn kèrè fè yen.

Asi bè Enjèn kògòji ni kènyèka cè. Pasifiki kògòji de bè Asi ni kòròn cè.

Pasifiki kòndò. gunw

yòrò caman bè Pasifiki kògòji cèmancè la, n'olu laminiinen bè kògòji la, ka kè gun ye. o gun dòw ka bon, i n'a fè Ositarali.

o gun bèe lajèlen dugukolo bè bèn kilomètèrèkènè 9 000 000 ma. nka, o mògò man ca ten. o bèe lajèlen ye mògò 20 000 000 ye.

worodugu dugukolo

Pasifiki kògòji, Atilantiki kògòji, ani Enjèn kògòji bèe ji bè taa bila nyògòn na woroduguyan fan fè. olu kunbèn yòrò ni worodugu cè fana, dugukolo bè yen, min kènè ye kilomètèrèkènè 13 000 000 ye. nka, nènè bè bò o yòrò la cogo min, mògò sigilen tè yen, fo minnu bè taa waati dò kè yen, i n'a fè dònnya nyininaw.

dinyècogoya

dugukolo bè i ko ntolaba

a fòra ko Pasifiki kògòji bè Ameriki ni tilebin cè, ka segin k'a fò ko Pasifiki kògòji bè Asi ni kòròn cè. o kòni tè se ka faamuya, n'i m'a dòn k'a fò ko dugukolo koorilen don ka kè ntolaba ye, i n'a fò lenburuba bè cogo min na.

°
°°

o la, a fòra cogo min, an ye nataliye min lajè ka dugukolo yòròw kofò, o ye dugukolo fènsèlen de ye kayeti kan. nka, sèbè sèbè la, dugukolo sigilen bè ka kè ntolaba kòkanna ye. ni i b'a fè ka dugukolo nataliye dilan k'a kè a ja yèrè ye, fo i k'a kè ntola ye, ka dugukolo ni kògòji sèbèn o ntola kòkanna la, i n'a fò, nin cogo :

o dun mana kè, i nyè tè se ka dugukolo yòrò bèe ye nyògòn fè : i nyè bè min na nin ja in na, o ye Afiriki ye, ani Eròpi ni Asi ni Ositarali. nka, i nyè tè Ameriki la, k'a d'a kan, Ameriki bè o ntolaba in kò fè kòkanna la.

°
°°

o de b'a to fana, n'i bòra dugukolo yòrò o yòrò, ka

taama k'i kunda fan kelen kan kudayi, i bè laban ka se i bò yòrò la ko kura, k'a d'a kan, i ye ntolaba in lamini ka ban. o bè kè, i n'a fò, mènèmènè bè taama lenburuba kòkanna kan, fo k'a lamini k'a ban.

nyininkali jaabi

o la, an terikè Ibèrèhima Danbèlè ye nyininkali min kè, o jaabi filè nin ye :

ni i bòra Afiriki, k'i kunda tilebinyan fan kan, i bè Atilantiki kògòji tigè, ka taa se Ameriki ma. n'i ye Ameriki cètigè, i bèna se Pasifiki kògòji ma. n'i y'o fana tigè, i na se Pasifiki kòndò gunw ma, ka Ositarali lasòrò o gun ninnu worodugu fan fè. n'i tora ka taama k'i kunda tilebin kan, i bè Enjèn kògòji tigè, ka se Afiriki ma ko kura.

°
°°

nka, mògò man'a fò ko Ameriki ni Ositarali bè kòròn fè, Enjèn kògòji kò fè, o tigi ma nkalon tigè. bawo, n'i bòra Afiriki, ka taama k'i kunda kòròn kan, o taama b'i lase o yòrò kofòlenkelen ninnu na: i bè Enjèn kògòji tigè, ka se Ositarali ma. i bè bò yen, ka Pasifiki kògòji tigè, ka se Ameriki ma. i bè Ameriki cètigè, ka Atilantiki kògòji tigè, ka na se Afiriki ma.

°
°°

o tuma na sa, i taamana k'i kunda kòròn kan wo, i taamana k'i kunda tilebin kan wo, i bè dugukolo ntolama in lamini fo k'a foori, ka laban ka-na se i bò yòrò la.

ni ala sònna, dinyè jamana minnu ka bon, ani minnu mògò ka ca, olu bè kofò kibaru nata kòndò.